

تحلیل شاخص‌های کیفیت زندگی در مناطق شهری سنندج

علی شمایی^۱، *شایسته نازنین‌پوری^۲

۱. دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران
۲. کارشناس ارشد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۱۰/۰۳ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۰/۳۰

The Analysis of the Quality of Life Indicators in Urban Areas of Sanandaj

Ali Shamai¹, *Shaysteh Nazaninpuri²

1. Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Kharazmi University, Tehran, Iran.
2. Msc, Department of Geography and Urban Planning, Payam Noor University, Tehran, Iran.

Received: 2017/12/24 Accepted: 2019/01/20

مقاله علمی

Abstract

The purpose of this study is to explain the indicators of the quality of life in the urban areas of Sanandaj. The research was of applied purpose and based on descriptive and analytical nature. In this research, 4 main variables and more than 42 objective and subjective indicators of the quality of urban life in the socio-economic and physical fields of Sanandaj city were analyzed and Fuzzy basis was used. The data collection method was through a questionnaire and in three areas of Sanandaj city. Research samples were selected using simple random sampling method. The findings obtained from the Vicor-Fuzzy model showed that the social, economic, physical and access to services indicators in region 3, with the highest level of quality of life, and regions 1 and 2, respectively, are in the next categories of quality of life classification. The results showed: among the various natural and human factors, the way of planning, the way of urban management, participation, security, social cohesion, the status of occupying a residential unit, access to medical centers, the quality of leisure time, the development of green space, etc., in improving the quality of life. The city of Sanandaj has an effective role. According to the results of the research, the improvement of the quality of life in the 3rd district of Sanandaj city is influenced by the role of urban management, effective participation in the development of urban infrastructure and spatial justice in the distribution of urban services, and the improvement of social and economic indicators such as sustainable employment.

Keywords

Quality of Life, Spatial Inequality, Indicator, Spatial Justice, Sanandaj.

چکیده

هدف از پژوهش حاضر تبیین شاخص‌های کیفیت زندگی در مناطق شهری سنندج می‌باشد. پژوهش از نوع هدف کاربردی و براساس ماهیت توصیفی و تحلیلی بوده است. در این پژوهش ۴ متغیر اصلی و بیش از ۴۲ شاخص عینی و ذهنی کیفیت زندگی شهری در زمینه‌های اجتماعی-اقتصادی، کالبدی شهر سنندج مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و پیمایشی است و برای تجزیه و تحلیل از مدل ویکور-فازی مینا استفاده شده است. روش جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسشنامه و در مناطق سه‌گانه شهر سنندج می‌باشد. برای سنجش پایایی ابزار از آزمون کرونیخ در نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. نتایج برای کل ابعاد رقم ۰/۷۳۴ به دست آمد که دلالت بر پایایی قابل‌قبول ابزار دارد. نمونه‌های پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. نوآوری تحقیق از نظر جامع‌نگری به کلیه شاخص‌ها است. یافته‌های به‌دست آمده از مدل ویکور-فازی نشان داد که شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و دسترسی به خدمات در منطقه ۳، با بالاترین سطح کیفیت زندگی و منطقه ۱ و ۲ به ترتیب در رده‌های بعدی طبقه‌بندی کیفیت زندگی قرار دارند. نتایج نشان دادند: از بین عوامل گوناگون طبیعی و انسانی، چگونگی برنامه‌ریزی‌ها، نحوه مدیریت شهری، مشارکت، امنیت، همبستگی اجتماعی وضعیت تصرف واحد مسکونی، دسترسی به مراکز درمانی، کیفیت اوقات فراغت، توسعه فضای سبز و ... در ارتقای کیفیت زندگی شهری سنندج نقش مؤثری دارند. ارتقای کیفیت زندگی در منطقه ۳ شهر سنندج با توجه به نتایج پژوهش، تحت تاثیر نقش مدیریت شهری، مشارکت مؤثر در توسعه زیرساخت‌های شهری و عدالت فضایی در توزیع خدمات شهری، ارتقای شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی از قبیل اشتغال پایدار است.

واژگان کلیدی

کیفیت زندگی، نابرابری فضایی، مناطق شهری، عدالت فضایی، شهر سنندج.

مقدمه

شناسایی و ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی و تحولات آن در مناطق مختلف شهر یکی از اقدامات مهم برنامه‌ریزان و مدیران شهری است. کیفیت زندگی، در واقع کنشی در فرآیند برنامه‌ریزی ارتقای شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی شهر و تلاشی در جهت دستیابی به معیارهای جامع و چندبعدی در عرصه برنامه‌ریزی شهری است. از دیدگاه جغرافیایی توزیع فضایی عادلانه امکانات و زیرساخت‌های زندگی بین مناطق مختلف شهری و دستیابی عادلانه شهروندان یکی از راهکارهای مهم کیفیت زندگی است. توزیع عادلانه خدمات عمومی و فرصت‌های برابر و عدالت اجتماعی و اقتصادی به ارتقای کیفیت زندگی منجر می‌شود. کیفیت زندگی زمانی محقق می‌شود که آسایش و آرامش برای همه افراد جامعه تأمین شده باشد. محیط زندگی هنگامی می‌تواند بیش‌ترین مطلوبیت و کیفیت را داشته باشد که انتظارات انسان را در ابعاد مختلف زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی، کالبدی برآورده سازد. چنانچه هر یک از این عوامل، در محیط زندگی یک فرد، فاقد کیفیات مطلوب باشد، احساس و ادراک وی از فضا و رضایت‌مندی او از محیط زندگی کاهش می‌یابد.

کیفیت زندگی شهری عبارت است از اوضاع اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، کالبدی و فضای محیط زیست شهری که منطبق با استانداردها و رضایت‌مندی باشد. بنابراین سطح کیفیت زندگی با توجه به تغییر استانداردها و خواسته‌های انسان از لحاظ ذهنی و عینی و پیشرفت‌های فناوری در طول زمان تغییر و تحول می‌یابد (شمعی و فخری پورمحمدی، ۱۳۹۵: ۶). بنابراین کیفیت زندگی یکی از اهداف اصلی توسعه و پیشرفت جامعه با توجه به سیاست‌گذاری‌های جوامع در حال تغییر و تحول است (ماجدی و لهسایی‌زاده، ۱۳۸۵: ۱۰۰). تغییر و تحول در میزان درآمد، سطح فرهنگ، وضع سلامت، روابط اجتماعی، اقتصادی، گذران اوقات فراغت، نشاط جمعی و متغیرهای متعدد دیگر سطوح متفاوتی از کیفیت زندگی ظهور می‌یابد (جاجرمی و کلتی، ۱۳۸۵: ۶). اقتصاددانان، جامعه‌شناسان و دولت‌مردان هرکدام از دیدگاه خاصی این مقوله را تعریف می‌کنند (اسمیت، ۱۳۸۱: ۱۶۹). در برخی از جوامع پیشرفته، این واژه همراه و یا مترادف با واژه‌های مانند بهزیستی همگانی، رفاه اجتماعی، تأمین اجتماعی و مانند آن به کار گرفته می‌شود (حاج یوسفی، ۱۳۸۵: ۱). به کارگیری این مفهوم در واقع کنشی است در برابر توسعه یک‌بعدی توسعه در سطح ملی و توسعه صرفاً کالبدی در مقیاس شهری و تلاشی در جهت دستیابی به معیارهای جامع‌تر و چندبعدی در عرصه برنامه‌ریزی است (بیگدلی، ۱۳۸۵: ۳۹). از دیدگاه جغرافیایی عدالت اجتماعی و عدالت فضایی شهر و توزیع فضایی عادلانه امکانات و زیرساخت‌های زندگی بین مناطق مختلف شهری در کیفیت زندگی تأثیر زیادی دارد؛ زیرا توزیع عادلانه خدمات عمومی به پیشگیری از بحران‌های اجتماعی و مشکلات پیچیده فضایی کمک خواهد کرد. بنابراین عمل آگاهانه مدیران شهری در توزیع فضایی خدمات شهری برای کاهش نابرابری‌های فضایی در ارتقای کیفیت زندگی مؤثر است (Iveson, 2011: 254). شاخص‌های کیفیت زندگی در واقع یک امکان اندازه‌گیری و مقایسه تطبیقی بین فضاهای محلی، ملی و بین‌المللی است (Lambiri, D., 2007: 1-25). کیفیت زندگی باید با استفاده از شاخص‌های عینی و ذهنی و به‌طور جامع از هر دو نوع اندازه‌گیری شود (رضوانی و منصوریان، ۱۳۸۷: ۷۲). شاخص‌های ذهنی از پیمایش ادراکات و رضایت ساکنان از زندگی شهری به دست می‌آید. در حالی که شاخص‌های عینی، مربوط به حقایق قابل مشاهده بوده و با استفاده از داده‌های ثانویه ارزیابی می‌شود.

در ایران داده‌ها و اطلاعات سنجش کیفیت زندگی شهری کم‌وکاستی‌های زیادی در سطح مناطق، نواحی و محلات شهری دارد. سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی در محیط‌های شهری بیش‌تر درگرو آمار و اطلاعات دقیق است (میرفخرالدینی و ابوالحسنی، ۱۳۹۴). تحلیل کیفیت زندگی به‌منظور شناسایی محلات محروم شهری و ارائه راهکارهای اجرایی و دستیابی به ارتقای کیفیت زندگی از اهداف اصلی برنامه‌ریزان و مدیران شهری است. توجه به چنین مطالعاتی اهمیت و ضرورت قابل توجهی در پایداری سیستم شهری به‌ویژه شهرهای مناطق مرزی دارد. از آنجایی که شهر سنندج در موقعیتی مرزی و توریستی قرار دارد، مطالعه و برنامه‌ریزی برای تعادل بخشی شاخص‌های کیفیت زندگی از ضرورتی دوجندان برخوردار است. همچنین فرآیند رشد و توسعه شهری در شهر سنندج به‌گونه‌ای در حال شکل‌گیری است که مناطق و نواحی دارای استانداردهای بسیار خوب زندگی و برخی نواحی از حداقل‌های شاخص‌های کیفیت زندگی محروم‌اند. هدف پژوهش حاضر، ارزیابی کیفیت زندگی در مناطق سه‌گانه شهر سنندج و همچنین مقایسه‌ای تطبیقی مناطق سه‌گانه با توجه به شاخص‌های مطرح شده (اقتصادی، اجتماعی و کالبدی) و ارائه راهکارهای تعادل بخشی و ارتقای کیفیت زندگی در مناطق شهری است. بر مبنای هدف اصلی پژوهش این است که توزیع فضایی شاخص‌های کیفیت زندگی در سطح مناطق شهر سنندج چگونه است؟

چارچوب نظری

کیفیت زندگی در یونان مورد توجه بوده به طوری که ارسطو در محث شادکامی بدان اشاره کرده است. در بین صاحب‌نظران مختلف کیفیت زندگی مورد توجه بوده است. به عنوان مثال، اقتصاددانان مفهوم مطلوب‌تر را به کار گرفته‌اند و روان‌شناسان از اصطلاح رضایت‌مندی یا شادکامی به جای کیفیت زندگی استفاده کرده‌اند؛ اما مطالعه سیستماتیک در مورد کیفیت زندگی تقریباً در چند دهه اخیر به شکل گسترده مطرح شده است.

یکی از اولین اصول و پایه‌های کیفیت زندگی در مناطق شهری در سانفرانسیسکو مورد توجه قرار گرفت که از طریق ارزیابی طراحی محیطی و رضایت شهروندان صورت گرفته بود. لینچ^۱ یکی از صاحب‌نظران مطرح در زمینه مطالعات کیفیت محیطی در کتاب تئوری شکل خوب شهر معیارهای اساسی سرزندگی، خوانایی، تناسب، سازگاری، دسترسی، نظارت، کارایی و عدالت را محورهای اصلی کیفیت محیطی در شهرها بیان کرده است. براساس برداشت کامپ^۲ مفهوم کیفیت زندگی به طور عمیقی با سلامت انسان و محیط در ارتباط است. براساس دیدگاه پال^۳، کیفیت زندگی به عنوان معیاری برای سنجش برآورده شدن نیازهای روحی-روانی و مادی جامعه تعریف شده است (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۳-۳۱).

اصول و مبانی نظری کیفیت زندگی چندبعدی و گسترده است به طوری که تمام شاخص‌های طبیعی و انسانی را شامل می‌شود (خادم‌الحسینی و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۵-۶۰). هر جامعه‌ای و فردی ماهیتی زیستی، اجتماعی و اقتصادی و روحی و روانی دارد که در تعامل مستمر با محیط اوست. کیفیت زندگی دارای اصول خاصی است: ابعاد و شاخص‌های کیفیت زندگی تحت تأثیر سطح فرهنگ و شاخص‌های اجتماعی آموزش مردم و مدیریت هر جامعه در هر زمانی تغییر پیدا می‌کند. عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی بسیار متعدد از جمله محیط طبیعی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، کالبدی، رضایت فردی، شخصیتی، استقلال فردی تشکیل می‌دهند (Berger-Schmitt, 2004: 403).

از دیدگاه برخی محققان آنچه در کیفیت زندگی اهمیت دارد این است که هر مدل پیشنهادی بتواند برای سنجش کیفیت زندگی یک چارچوب چندبعدی ارائه دهد که چه ابعادی از کیفیت زندگی برای مردم مهم است و شاخص‌های هر بعد و سرزندگی مردم چیست. برخی از محققان ابعاد کیفیت زندگی را در چهارچوب شش گروه دسته‌بندی کرده‌اند. بعد محیطی، کالبدی، روابط اجتماعی، روان‌شناسی، عدم وابستگی و اشتیاقی یا تمایلی که هر یک از این ابعاد به چند زیرشاخص تقسیم می‌شود. در عین حال ابعاد محیطی، اجتماعی و اقتصادی سه پایه اصلی کیفیت زندگی هستند که نشان دهنده بستر یا زمینه قابلیت زندگی و پایداری هستند (Kampb et al., 1999). لیو^۴ در سال ۱۹۸۳ کیفیت زندگی را عنوانی جدید به جای مفهوم بهزیستی مادی و روانی مردم در محیط زندگی تعریف کرده است. مولر^۵ در سال ۱۹۸۳ کیفیت زندگی را میزان رفاه افراد و گروه‌ها تحت اوضاع اجتماعی و اقتصادی تعریف می‌کند (Eckersley, 1999). پسیون^۶ در سال ۲۰۰۳ کیفیت زندگی را این‌گونه تعریف می‌کند: اصطلاح کیفیت زندگی به طور کلی به وضعیت محیطی که مردم در آن زندگی می‌کنند و اوضاع آلودگی و کیفیت مسکن و همچنین به برخی صفات مردم مثل سلامت و میزان تحصیلات آن‌ها اشاره دارد. کوستازا^۷ در سال ۲۰۰۷ کیفیت زندگی را به عنوان میزان تأمین نیازهای انسانی در ارتباط با ادراکات افراد و گروه‌ها از بهزیستی ذهنی تعریف می‌کند. داس^۸ در سال ۲۰۰۸ کیفیت زندگی را به عنوان بهزیستی یا عدم بهزیستی مردم و محیط زندگی از لحاظ محیط طبیعی و شرایط خارجی زندگی افراد از قبیل آلودگی، کیفیت مسکن، جنبه‌های زیبایی‌شناسانه، تراکم ترافیک، شیوع جرم و مانند این‌ها معرفی کرده است. کمپ سطح رضای افراد از زندگی‌شان و مجموع رضایت‌هایی که ممکن است در فرآیند زندگی ارزشمند باشد و دسترسی به رفاه حس دوست داشتن و رضایت، حس انتخاب را مهم می‌داند (Kampb et al., 2003: 5).

امروزه دیگر کیفیت زندگی فقط به مفهوم وضعیت مادی نیست بلکه به گفته لاکتوش^۹ باید میان زندگی خوب و زندگی آرام تفاوت قائل شد چراکه زندگی خوب بر ارزش‌های اقتصادی و اجتماعی استوار شده و زندگی آرام و آرامش بخش علاوه بر جنبه‌های مادی بر جنبه‌های روحی و روانی هم تأکید دارد. بر این اساس الزام اول در تعریف و تدوین معیارها و شاخص‌های کیفیت زندگی توجه به وضعیت و

1. Lynch
2. Comp
3. Pal
4. Liu
5. Muller
6. Siun
7. Costaza
8. Dos
9. Lactachus

شرایط، اجتماعی، فرهنگی و ارزشی ساکنان است و الزام دوم در زمینه سنجش کیفیت زندگی در شهرها از لحاظ شاخص‌های اقتصادی است (آسایش، ۱۳۸۰: ۲).

پیشینه پژوهش

مطالعات کیفیت زندگی در برخی از شهرها در زمینه شاخص خاصی از کیفیت زندگی توجه دارند و برخی به شاخص‌های خاص دیگر از جنبه‌های زندگی توجه دارند. از جمله تحقیقات صورت گرفته، پروژه ملی شهروندان است که توسط انجمن تحقیقات استرالیا و مؤسسه مایر^{۱۰} انجام شده است. هدف عمده این پروژه توسعه مجموعه‌ای از معیارها و شاخص‌های خاص پیرامون موضوع شهروندان و رفاه اجتماعی به‌عنوان یک ابزار پایداری است (Lim, 1999: 4). پژوهش دیگری که توسط شرکت‌های مسکن در کانادا (CMHC)، (Macfarlane et al., 2015: 5-8) و توسعه شهری و مسکن آمریکا (HUD) انجام شده، اهدافی مانند اندازه‌گیری کیفیت زندگی در محیط‌های مسکونی، اندازه‌گیری شاخص‌ها استاندارد سلامت و مشارکت بخش خصوصی در آسایش و آرامش مردم مهم است. رونالد مک و همکاران^{۱۱} در پژوهشی در شهر تورنتو پیرامون کیفیت زندگی به این نتیجه دست یافتند که ترویج محیط با کیفیت شهری از طریق سیاست‌های جامعه سالم، مشارکت و حمایت از بهداشت عمومی امکان‌پذیر است (Ronald, 2015: 106). تارا و همکاران^{۱۲} برای دستیابی به ارتقای کیفیت زندگی، اهمیت به توزیع مناسب فضای سبز و افزایش تراکم فضای سبز که موجب سلامت جسمی و روانی و کاهش استرس، تولد سالم، می‌شود، امکان‌پذیر است (Tara et al., 2015: 21).

کاپولونگو و همکاران^{۱۳} در پژوهشی با عنوان «برنامه‌ریزی اجرایی برای شهرهای با کیفیت زندگی را در برنامه‌های سلامت‌محور جسمی و روانی و ارزیابی مستمر اثرات زیست‌محیطی آن‌ها و ارزیابی برنامه‌های توسعه استراتژیک» محیطی معرفی کرده‌اند (Capolongo et al., 2016: 46). پژوهش دیگری که با عنوان «کیفیت زندگی شهری و قابلیت‌ها: یک مطالعه تجربی» انجام دادند، به این نتیجه دست پیدا کردند که ادراک ساکنان از کیفیت زندگی به ویژگی‌های فردی، وجود امکانات رفاهی (محیط طبیعی و انسان‌ساخت) و استفاده واقعی از آن امکانات، بستگی دارد (Biagia et al., 2018: 138). در پژوهش دیگری که با عنوان «کیفیت زندگی از معیارهای الگوی فضایی شهری» انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که، ساختار فضایی شهرها تأثیر زیادی بر کارکردهای اجتماعی-اقتصادی دارد، اما به‌طور کامل تعیین‌کننده نیستند (Sapena et al., 85: 2021). همچنین در پژوهش دیگری که با عنوان «استفاده از شاخص‌ها برای ارزیابی میراث فرهنگی و کیفیت زندگی در شهرهای کوچک و متوسط (مطالعه ۱۰ شهر از سرزمین مرزی لهستان و آلمان)» به این نتیجه رسیدند که میراث معماری و شهری می‌تواند به‌عنوان یک عامل مهم در بهبود کیفیت زندگی ظاهر شود (Książek et al., ۲۰۲۲: ۱۴).

کیفیت زندگی مفهومی نسبی، متأثر از زمان، مکان، ارزش‌های فردی و اجتماعی است. این مفهوم دارای ابعاد جسمی، روانی و اجتماعی است (مرصوصی، ۱۳۹۰: ۷۱). در ایران نیز موضوع کیفیت زندگی با هدف‌های متفاوتی مورد بررسی قرار گرفته است، از جمله پژوهش‌های که توسط رضوانی و همکاران (۱۳۸۸)، با عنوان «توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر نورآباد استان لرستان» و پژوهش کوبی (۱۳۸۴) که کیفیت زندگی در مراکز شهری را مورد بررسی قرار داده و برای آن‌ها شاخص‌هایی را تعریف کرده‌اند. همچنین در پژوهش دیگری فتحعلیان و همکارانش که کیفیت زندگی را در دو بافت برنامه‌ریزی شده و خودرو شهر اسلامشهر مورد بررسی قرار داده‌اند. در پژوهشی دیگری که توسط وظیفه‌دوست و امینی صورت گرفته، میزان اهمیت شاخص‌های کیفیت زندگی شهر تهران بررسی شده و سعی شده تا با بررسی شاخص‌ها و دسته‌بندی‌هایی متناسب با شرایط سیاسی و مدیریتی کلان‌شهر تهران بومی‌سازی شود. مطالعه دیگری که به این موضوع اختصاص دارد، توسط بحرینی و طبیبیان نگارش شده که در آن پس از مرور روش‌های توصیفی و سنتی ارزیابی و اشاره به چند روش تحلیلی، به معرفی مدل جدیدی برای ارزیابی کیفیت محیط شهری پرداخته شده است. مرصوصی و همکاران (۱۳۹۳) نیز در مطالعه خود با استفاده از شاخص‌های عینی موجود در مرکز آمار ایران به مطالعه کیفیت زندگی فرهنگی و اجتماعی در شهرهای ایران پرداخته‌اند، نتایج مطالعه آنان نشان می‌دهد الگوی فرهنگی و اجتماعی موجود در شهرهای کشور تا دستیابی به الگوی توسعه پایدار تفاوت زیادی دارد. همچنین فرجی (۱۳۹۶)، در مطالعه خود سنجش رضایت‌مندی از کیفیت زندگی مورد بررسی قرار داده است.

10. Myer

11. Ronald et al

12. Tara et al

13. Capolongo et al

شماعی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی به ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر هرسین پرداختند که نتایج به‌دست آمده مشخص می‌سازد که شاخص‌های اشتغال، درآمد، امنیت، تأمین هزینه‌های پایه‌ای و امید به آینده نقش مؤثری در ارتقای کیفیت زندگی مردم دارند.

حاتمی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان «ارزیابی و سنجش شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی شهری در منطقه ۶ شهر تهران، به این نتیجه دست یافتند، بین ویژگی‌های فردی، (سن، جنس، میزان تحصیلات) و سطح کیفیت زندگی رابطه معناداری وجود دارد و میزان رضایت‌مندی زنان از کیفیت زندگی، بیش‌تر از مردان است که با افزایش میزان تحصیلات، کیفیت زندگی نیز افزایش پیدا می‌کند. شاطریان و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان «ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی شهری با رویکرد شهر سالم در بافت‌های فرسوده شهر کاشان به این نتایج دست یافتند که شاخص‌های کیفیت زندگی در محلات بافت فرسوده شهر کاشان با استانداردهای شهر سالم فاصله زیادی دارد.

قدیری و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان «تحلیل شاخص‌های کیفیت زندگی در محلات شهری شهر کوهبنان» به این نتیجه دست یافتند که شاخص‌های میزان درآمد، دسترسی به امکانات به‌ویژه بهداشتی، فرصت‌های شغلی، امنیت اجتماعی (نسبت جرائم) و امنیت درآمد به ترتیب تأثیر بیش‌تری در کیفیت زندگی محلات شهر کوهبنان دارد.

قلی‌مطلق و همکاران (۱۴۰۰)، با عنوان «سنجش کیفیت زندگی شهری با الگوبرداری از شاخص‌های بارومتر اروپایی در شهر قزوین» انجام دادند، به این نتایج دست یافتند که معیارهای رضایت از زندگی، پاکیزگی و نظافت، کالبد شهری و ایمنی، امنیت و اعتماد به ترتیب بیش‌ترین رضایت کلی را کسب کردند و بیش‌ترین نارضایتی مربوط به وضعیت اقتصادی و خدمات آموزشی و رفاهی است. از مجموع این تجارب و نظریه‌ها ما در این پژوهش به مدل مفهومی زیر دست یافتیم:

نمودار ۱. مدل مفهومی کیفیت زندگی

روش انجام پژوهش

این پژوهش از نوع توسعه‌ای، کاربردی با روش توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات اسنادی، کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی است. ابتدا مهم‌ترین شاخص‌های کیفیت زندگی با استفاده از منابع و پرسشنامه استخراج شد و سپس با مدل ویکور مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

معرفی مدل ویکور^{۱۴}

روش ویکور یکی از روش‌های حل مسئله چندمعیاره می‌باشد. در مسائلی با معیارهای نامتناسب و ناسازگار به‌طوری که تصمیم‌گیرنده نیاز به راه حلی نزدیک به راه حل ایده‌آل دارد و تمام گزینه‌ها مطابق با معیارها مورد ارزیابی قرار گیرد. همچنین در شرایطی که فرد تصمیم‌گیرنده قادر به شناسایی و بیان برتری‌های یک مسئله در زمان شروع و طراحی آن نیست. این روش می‌تواند به‌عنوان ابزار مؤثری برای تصمیم‌گیری مطرح شود. این روش از طریق تنگ و آپریکویک^{۱۵} در مواردی نظیر مهندسی زلزله و محیط زیست مورد استفاده قرار گرفته است. اگر در یک مسئله تصمیم‌گیری چندمعیاره m معیار و n گزینه وجود داشته باشد، به‌منظور انتخاب بهترین گزینه با استفاده از این روش، مراحل روش به شرح ذیل می‌باشد (Opricovic; Tzeng, 2004: 514).

تشکیل ماتریس تصمیم

با توجه به تعداد معیارها، تعداد گزینه‌ها و ارزیابی همه گزینه‌ها برای معیارهای مختلف، ماتریس تصمیم به‌صورت زیر تشکیل می‌شود:

$$D = \begin{bmatrix} X_{11} & \dots & X_{1n} \\ \vdots & \dots & \vdots \\ X_{m1} & \dots & X_{mn} \end{bmatrix}$$

که در آن عملکرد گزینه j ام ($j=1, 2, \dots, n$) در رابطه با معیار i ام ($i=1, 2, \dots, m$) می‌باشد.

تعیین ماتریس وزن معیارها

در این مرحله با توجه به ضریب اهمیت معیارهای مختلف در تصمیم‌گیری، ماتریسی به‌صورت ذیل تعریف می‌شود:

$$W = [w_1, w_2, \dots, w_n] \quad (1)$$

تعیین بهترین و بدترین مقدار از میان مقادیر موجود برای هر معیار در ماتریس تصمیم

جدول ۱. بهترین و بدترین مقدار برای معیارهای مثبت و منفی

نوع معیار	بهترین	بدترین
معیار مثبت	$f_i^* = \max f_{ij}$	$f_i^- = \min f_{ij}$
معیار منفی	$f_i^* = \min f_{ij}$	$f_i^- = \max f_{ij}$

مأخذ. Opricovic, 1998

که f_i^* بهترین مقدار i مین معیار از بین تمام گزینه‌ها و f_i^- بدترین مقدار i مین معیار از بین تمام گزینه‌ها می‌باشد.

محاسبه مقادیر S و R

مقادیر S و R با توجه به روابط ۱ و ۲ محاسبه می‌شوند که W_i مقدار وزن موردنظر برای معیار i ام می‌باشد.

$$S_j = \sum_{i=1}^n w_i \frac{(f_i^* - f_{ij})}{(f_i^* - f_i^-)} \quad (2)$$

14. Vicor

15. Opricovic & Tzeng

$$R_j = \max \left[w_i \frac{(f_i^* - f_{ij})}{(f_i^* - f_i^-)} \right] \quad (۳)$$

محاسبه مقدار Q

مقدار Q با توجه به رابطه ۳ محاسبه می‌شود.

$$Q_j = v \frac{(S_j - S^*)}{(S^- - S^*)} + (1-v) \frac{(R_j - R^*)}{(R^- - R^*)} \quad (۴)$$

$$R^* = \min_j R_j \quad , \quad R^- = \max_j R_j \quad (۵)$$

$$S^* = \min_j S_j \quad , \quad S^- = \max_j S_j$$

پارامتر V با توجه به میزان توافق گروه تصمیم‌گیرنده انتخاب می‌شود، به طوری که در صورت توافق بالا مقدار آن بیش از ۰/۵، در صورت توافق با اکثریت آرا مقدار آن مساوی ۰/۵ و در صورت توافق پایین مقدار آن کم‌تر از ۰/۵ خواهد بود.

مرتب کردن گزینه‌ها براساس کاهش مقادیر R, S و Q

در این مرحله با توجه به مقادیر R, S و Q گزینه‌ها در سه گروه مرتب می‌شوند، در نهایت گزینه‌ای به‌عنوان گزینه برتر انتخاب خواهد شد که در هر سه گروه به‌عنوان گزینه برتر شناخته شود. ترتیب قرارگیری گزینه‌ها با توجه به کاهش مقادیر R, S و Q می‌باشد. شایان ذکر است که در گروه Q گزینه‌ای به‌عنوان گزینه برتر انتخاب می‌شود که بتواند دو شرط زیر را برآورده کند:

الف) شرط ۱: اگر $A^{(1)}$ و $A^{(2)}$ به ترتیب اولین و دومین گزینه برتر در گروه Q و n بیانگر تعداد گزینه‌ها باشد، رابطه زیر برقرار باشد:

$$Q(A^{(2)}) - Q(A^{(1)}) \geq \frac{1}{n-1} \quad (۶)$$

ب) شرط ۲: گزینه $A^{(1)}$ باید حداقل در یکی از گروه‌های R و S به‌عنوان رتبه برتر شناخته شود. زمانی که شرط اول برقرار نباشد، مجموعه‌ای از گزینه‌ها به‌صورت زیر به‌عنوان گزینه‌های برتر انتخاب می‌شوند:

$$A^{(1)}, A^{(2)}, \dots, A^{(M)}$$

بیش‌ترین مقدار M با توجه به رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$Q(A^{(M)}) - Q(A^{(1)}) < \frac{1}{n-1} \quad (۷)$$

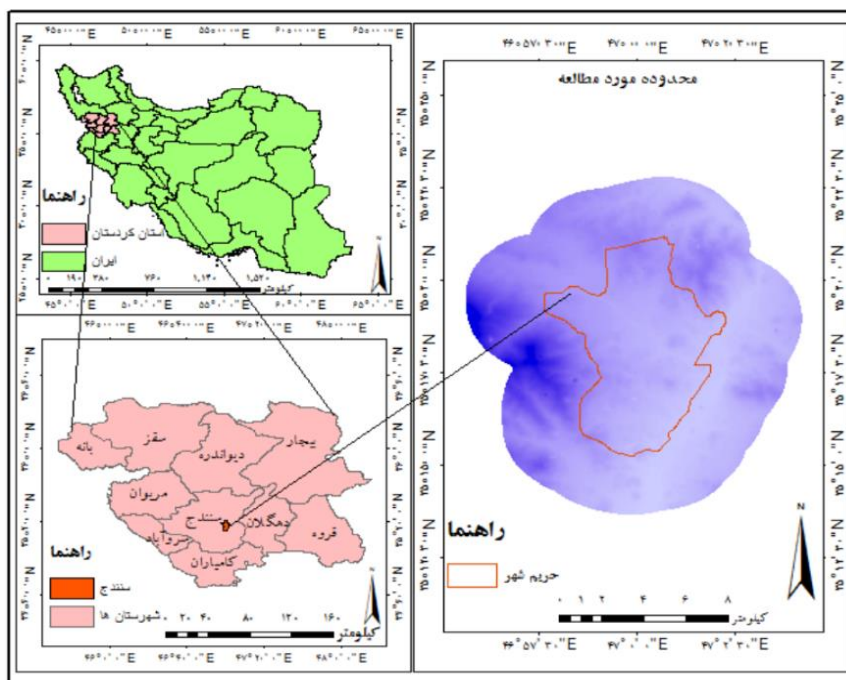
زمانی که شرط دوم برقرار نباشد دو گزینه $A^{(1)}$ و $A^{(2)}$ به‌عنوان گزینه‌های برتر انتخاب می‌شوند (Opricovic, 1998). با توجه به هدف پژوهش، ۴ نوع شاخص‌های کیفیت زندگی در مناطق ۳ کانه شهر سنندج شامل: (اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و دسترسی به خدمات و امکانات) مورد بررسی قرار گرفته (جدول ۲).

جدول ۲. معیارها و شاخص‌های مؤثر در مدل ویکور مبتنی بر کیفیت زندگی

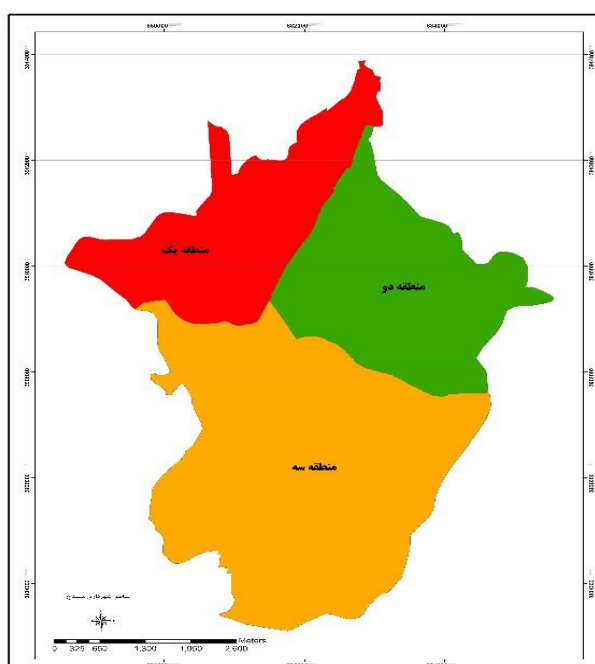
حضور پلیس و نیروهای انتظامی در محله، مشارکت در حل مسائل و مشکلات محله، میزان ارتباط و آشنایی با همسایگان، وجود حس تعلق نسبت به محله و ساکنان آن، احساس امنیت در سطح محله، میزان تحصیلات سرپرست خانوار	اجتماعی
وضعیت اشتغال، میزان درآمد ماهیانه، قدرت تأمین نیازهای اولیه خانواده (پوشاک، مسکن، تفریح)، قدرت تأمین هزینه‌های درمانی، هزینه‌های آموزشی، هزینه‌های تفریحی و...	اقتصادی
دسترسی به مراکز مالی، مراکز خرید و بازار، مراکز درمانی و بهداشتی، مراکز تفریحی، مراکز آموزشی، مراکز فرهنگی، فضای سبز و پارک‌ها، دسترسی به نیروی انتظامی، مراکز ورزشی	دسترسی به خدمات و امکانات
وضعیت تصرف واحد مسکونی، مساحت کل زمین مسکونی، نوع تصرف مسکن، میزان زیربنای ساختمان، ایمنی عبور و مرور، نور و روشنایی واحد مسکونی، پاکیزگی خیابان‌ها، رضایت از وسایل حمل‌ونقل عمومی، کیفیت آسفالت خیابان‌ها و کوچه‌ها، جمع‌آوری و دفع زباله، سیما و منظر شهری، کیفیت آب آشامیدنی	کالبدی

محدوده مورد مطالعه

سنندج مرکز استان کردستان در غرب ایران است. سنندج در ارتفاع ۱۶۴۵۰ تا ۱۶۵۳۸ متری از سطح دریا و در منطقه کوهستانی زاگرس واقع شده و آب و هوای سرد و نیمه‌خشک دارد. این شهر از سمت غرب به کوه آیدر، از سمت شمال به کوه شیخ معروف، از سمت جنوب به کوه سراج‌الدین، محدود شده است و در منطقه‌ای به وسعت ۳۶۸۸/۶ هکتار گسترده شده است. جمعیت این شهر بر پایه سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، برابر با ۴۱۲۰۷۶۷ نفر است. سنندج در روز چهارشنبه ۸ آبان ماه ۱۳۹۸ توسط سازمان یونسکو به‌عنوان «شهر خلاق موسیقی» اعلام شد و در جمع ۲۴۶ شهر شبکه شهرهای خلاق جهانی یونسکو و همچنین ۴۸ شهر خلاق موسیقی جهان ثبت شد. (کمیسون ملی یونسکو ایران)

نقشه ۱. موقعیت جغرافیایی استان کردستان، شهرستان سنندج

نقشه ۲. محدوده کالبدی شهر سنندج

یافته‌ها

روش وزن دهی به معیارها و شاخص‌های مدل VICOR

مرحله اول: تعیین وزن معیارها

وزن و اهمیت هر یک از معیارها ابتدا باید از طریق مدل‌های تعیین ارزش مثل AHP^{۱۶} یا ANP^{۱۷} و دیگر مدل‌های وزن دهی معیارها حاصل آید. در این پژوهش به منظور وزن دهی معیارها از روش وزن دهی آنالیز سلسله‌ای استفاده شده است و داده‌ها با استفاده از طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت ارزش‌گذاری شدند و در این بخش هر یک از محله‌ها براساس معیارهای مختلف ارزیابی می‌شود. مزیت مدل ویکور این است که ارزیابی همه معیارها به بررسی کارشناسی نیاز ندارد بلکه می‌توان از داده‌های خام استفاده کرد.

جدول ۳. تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری

مناطق \ معیارها	اجتماعی	اقتصادی	دسترس به خدمات	کالبدی
منطقه ۱	۲	۳	۳	۲
منطقه ۲	۲	۱	۲	۱
منطقه ۳	۴	۴	۳	۲
مجموع	۸	۸	۸	۵

مرحله دوم: نرمال کردن ماتریس تصمیم‌گیری

از طریق فرمول زیر می‌توان نرمال کرد:

(۸)

$$r_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m x_{ij}^2}}$$

X_{ij} = مقادیر هر معیار برای هر گزینه

ابتدا همه مقادیر ماتریس به توان ۲ رسانده و مجموع هر ستون جمع می‌شود و سپس جذر مجموع هر ستون گرفته شده و در نهایت هر یک مقادیر بر جذر به دست آمده تقسیم می‌گردد.

جدول ۴. ماتریس نرمال - به توان رساندن اعداد و جمع هر ستون

	C1	C2	C3	C4
A1	۴	۹	۹	۴
A2	۴	۱	۴	۱
A3	۱۶	۱۶	۹	۴
مجموع	۲۴	۲۶	۲۲	۹
جذر مجموع	۴/۸۹۹	۵/۰۹۹	۴/۶۹۰	۳/۰۰۰

جدول ۵. ماتریس rij

	C1	C2	C3	C4
A1	۰/۴۰۸	۰/۵۸۸	۰/۶۴۰	۰/۶۶۷
A2	۰/۴۰۸	۰/۱۹۶	۰/۴۲۶	۰/۳۳۳
A3	۰/۸۱۶	۰/۷۸۴	۰/۶۴۰	۰/۶۶۷
مجموع	۱/۶۳۳	۱/۵۶۹	۱/۷۰۶	۱/۶۶۷
Wj	۰/۳۹۵	۰/۶۲۳	۰/۰۸۲	۰/۱۸۰

مرحله سوم: وزن دار کردن ماتریس نرمال

جهت وزن دار کردن، مقادیر ماتریس نرمال هریک از گزینه‌ها بر وزن معیارها که قبلاً از روش‌های دیگر به دست آمده بود ضرب می‌گردد.

جدول ۶. ماتریس نرمال وزنی: ضرب وزن معیار بر عدد هر بخش

	C1	C2	C3	C4
A1	۰/۱۲۰	۰/۳۶۷	۰/۰۵۲	۰/۱۲۰
A2	۰/۱۲۰	۰/۱۲۲	۰/۰۳۵	۰/۰۶۰
A3	۰/۲۴۱	۰/۴۸۹	۰/۰۵۲	۰/۱۲۰

مرحله چهارم: تعیین مقادیر بالاترین و پایین‌ترین ارزش ماتریس نرمال وزنی

در این قسمت بزرگ‌ترین و کوچک‌ترین عدد هر ستون تعیین می‌گردد. در اینجا منظور از بزرگ‌ترین عدد، یعنی عددی بیش‌ترین ارزش مثبت را دارا است و کوچک‌ترین یعنی بیش‌ترین ارزش منفی. پس اگر معیار ما از نوع منفی باشد، بزرگ‌ترین عدد برعکس می‌شود یعنی می‌شود کم‌ترین مقدار و کوچک‌ترین می‌شود بیش‌ترین مقدار و بالعکس.

$$f_i^* = \max_j f_{ij}; \quad f_i^- = \min_j f_{ij} \quad (9)$$

جدول ۷. پیدا کردن کم‌ترین و بیش‌ترین عدد هر ستون و تفاضل آن

F* = بزرگ‌ترین عدد ماتریس نرمال وزنی برای هر ستون				
	C1	C2	C3	C4
A1	۰/۱۲۰	۰/۳۶۷	۰/۰۵۲	۰/۱۲۰
A2	۰/۱۲۰	۰/۱۲۲	۰/۰۳۵	۰/۰۶۰
A3	۰/۲۴۱	۰/۴۸۹	۰/۰۵۲	۰/۱۲۰
-f = کوچک‌ترین عدد ماتریس نرمال وزنی برای هر ستون				
A1	۰/۱۲۰	۰/۳۶۷	۰/۰۵۲	۰/۱۲۰
A2	۰/۱۲۰	۰/۱۲۲	۰/۰۳۵	۰/۰۶۰
A3	۰/۲۴۱	۰/۴۸۹	۰/۰۵۲	۰/۱۲۰
تفاضل کم‌ترین و بیش‌ترین اعداد هر ستون				
f max	۰/۲۴۱	۰/۴۸۹	۰/۰۵۲	۰/۱۲۰
f min	۰/۱۲۰	۰/۱۲۲	۰/۰۳۵	۰/۰۶۰
f+ - F-	۰/۱۲۰	۰/۳۶۷	۰/۰۷۰	۰/۰۶۰

جدول ۸. ماکزیمم منهای مقادیر هر عنصر ماتریس بالا

	C1	C2	C3	C4
A1	۰/۱۲۱	۰/۱۲۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
A2	۰/۱۲۱	۰/۳۶۷	۰/۰۱۷	۰/۰۶۰
A3	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
مجموع	۰/۲۴۲	۰/۴۸۹	۰/۰۱۷	۰/۰۶۰

مرحله پنجم: تعیین شاخص

– مطلوبیت (S) و شاخص ناراضایتی (R)

$$S_j = \sum_{i=1}^n w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-}; \quad R_j = \max_i \left[w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-} \right] \quad (10)$$

F^* = بزرگ‌ترین عدد ماتریس نرمال وزنی برای هر ستون
 F_{ij} = عدد گزینه موردنظر برای هر معیار در ماتریس نرمال وزنی
 F^- = کوچک‌ترین عدد ماتریس نرمال وزنی برای هر ستون
 طبیعتاً برای گزینه به ازای هر معیار یک شاخص مطلوبیت به دست می‌آید که مجموع آن‌ها شاخص نهایی S_j گزینه را مشخص می‌کند. بزرگ‌ترین S_j هر گزینه به ازای هر معیار، شاخص نارضایتی (R) آن گزینه می‌باشد.

جدول ۹. تعیین شاخص مطلوبیت (S) و شاخص نارضایتی (R)

	C1	C2	C3	C4	S	R
A1	۰/۳۰	۰/۱۳۴	۰/۰۶۹	۰/۳۳۴	۱/۰۰۱	۰/۳۳۴
A2	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
A3	۰/۱۵۵	۰/۰۶۷	۰/۰۶۹	۰/۰۰۰	۰/۲۹۱	۰/۱۵۵

S-	۱/۰۰۱	$-S$ = بزرگ‌ترین عدد شاخص S برای هر گزینه = ۱/۰۰۱
S*	۰/۰۰۰	S^* = کوچک‌ترین عدد شاخص S برای هر گزینه = ۰/۰۰۰
R-	۰/۳۳۴	$-R$ = بزرگ‌ترین عدد شاخص R برای هر گزینه = ۰/۳۳۴
R*	۰/۰۰۰	R^* = کوچک‌ترین عدد شاخص R برای هر گزینه = ۰/۰۰۰

مرحله ششم

محاسبه مقدار Q و رتبه‌بندی نهایی گزینه‌ها

از طریق فرمول زیر:

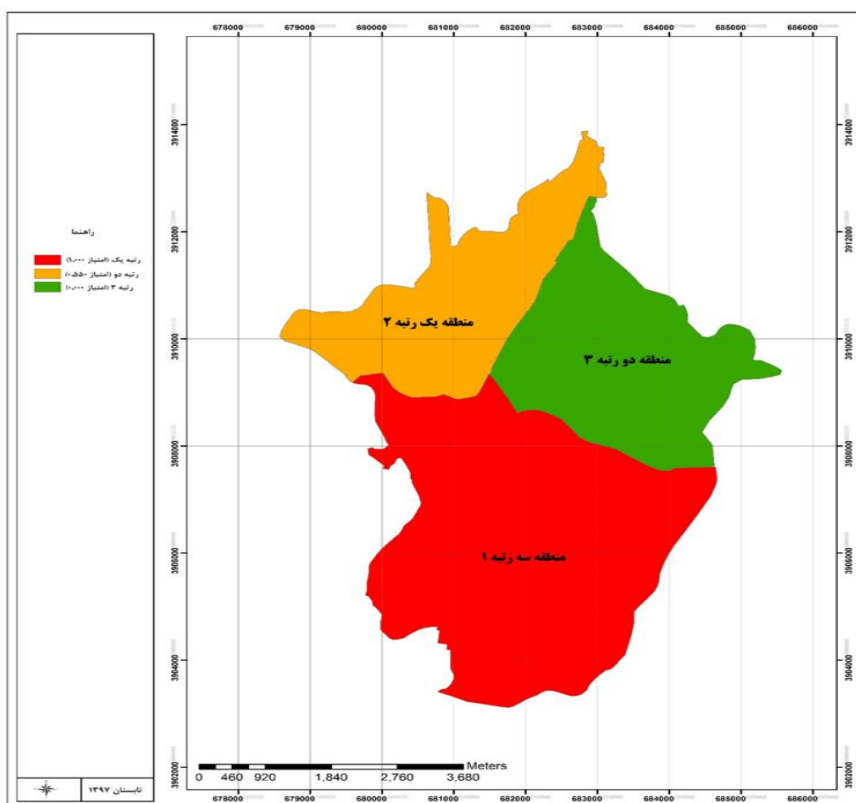
$$Q_j = v \cdot \frac{S_j - S^-}{S^* - S^-} + (1-v) \cdot \frac{R_j - R^-}{R^* - R^-} \quad (11)$$

$$v = \text{عدد ثابت } ۰/۵$$

 S_j = مجموع مقدار S برای هر گزینه $-S$ = بزرگ‌ترین عدد شاخص S برای هر گزینه S^* = کوچک‌ترین عدد شاخص S برای هر گزینه R_j = مجموع مقدار R برای هر گزینه $-R$ = بزرگ‌ترین عدد شاخص R برای هر گزینه R^* = کوچک‌ترین عدد شاخص R برای هر گزینهدر نهایت بیش‌ترین مقدار Q به‌عنوان بهترین گزینه انتخاب می‌شود.در این مرحله بر اساس مقادیر Q_i محاسبه شده در گام قبل، گزینه‌ها را رتبه‌بندی کرده و تصمیم‌گیری می‌نماییم.جدول ۱۰. رتبه‌بندی نهایی (مقدار Q)

A1	منطقه ۱	۰/۵۵۰	رتبه ۲
A2	منطقه ۲	۰/۰۰۰	رتبه ۳
A3	منطقه ۳	۱/۰۰۰	رتبه ۱

براساس جدول ۱۰ و با توجه به نتایج به‌دست آمده از فرمول Q : منطقه ۳ با مقدار ۱/۰۰۰ در رتبه اول، منطقه ۲ با مقدار ۰/۰۰۰ در رتبه سوم و منطقه ۱ با مقدار ۰/۵۵۰ در رتبه دوم قرار گرفته است.

نقشه ۳. کیفیت زندگی در مناطق شهر سنندج

بحث و نتیجه‌گیری

کیفیت زندگی شهری یکی از مهم‌ترین مفاهیم برنامه‌ریزی شهری و یکی از اساسی‌ترین دغدغه‌های مدیران و برنامه‌ریزان شهری است. ارزیابی و تجزیه و تحلیل کیفیت زندگی در سطوح مختلف جغرافیایی به منظور دستیابی به راهکارهای مناسب برای بهبود کیفیت زندگی در مناطق مختلف شهری از ضروریات برنامه‌ریزی شهری است. در این راستا، در این پژوهش با استفاده از رویکرد تجربی به سنجش کیفیت زندگی ذهنی (احساس رضایتمندی ساکنان از کیفیت زندگی) و با استفاده از داده‌های مکانی و ارائه تصویر دقیق‌تر از کیفیت زندگی به سنجش کیفیت زندگی عینی پرداختیم. نتایج حاصله مشخص می‌سازد از بین عوامل گوناگون طبیعی و انسانی، چگونگی برنامه‌ریزی‌ها، نحوه مدیریت شهری، مشارکت، امنیت، همبستگی اجتماعی وضعیت تصرف واحد مسکونی، دسترسی به مراکز درمانی، کیفیت اوقات فراغت، توسعه فضای سبز در ارتقای کیفیت زندگی شهری نقش مؤثری دارند. ارتقای کیفیت زندگی در منطقه ۳ با توجه به نتایج به دست آمده تحت تأثیر نقش مدیریت شهری، مشارکت مؤثر در توسعه زیرساخت‌های شهری و عدالت فضایی در توزیع خدمات شهری، ارتقای شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی از قبیل اشتغال پایدار است.

هدف این پژوهش ارتقای کیفیت زندگی در مناطق شهری و دسترسی عادلانه شهروندان به تسهیلات و مزایای شهرنشینی بود. بر این اساس ارزیابی کیفیت زندگی در مناطق شهری سنندج تهیه شده است. نتایج این پژوهش نشان داد که با توجه به شاخص‌های مطرح شده (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و دسترسی به خدمات) در پرسشنامه و به کارگیری مدل ویکور- فازی در رتبه‌بندی مناطق شهر سنندج، از لحاظ شاخص کیفیت زندگی از تفاوت‌های زیادی برخوردار هستند، تمامی نواحی در یک سطح از کیفیت زندگی برخوردار نیستند و سطح کیفیت زندگی با توجه به موقعیت هر منطقه متفاوت است. منطقه ۳ بالاترین کیفیت را دارا است و مناطق ۱ و ۲ از لحاظ برخورداری از کیفیت زندگی در رتبه‌های بعدی هستند. بنابراین بین شاخص‌های اجتماعی (مانند امنیت، تعلق مکانی، همبستگی اجتماعی و...)، شاخص‌های اقتصادی (مانند میزان درآمد ماهیانه، وضعیت اشتغال)، شاخص‌های کالبدی (مانند وضعیت تصرف واحد مسکونی، نور و روشنایی و کیفیت معابر و ...) و شاخص‌های دسترسی به خدمات و امکانات (مانند دسترسی به مراکز درمانی، خرید، اوقات فراغت، مراکز فرهنگی، فضای سبز) رابطه معناداری وجود دارد. به طور کلی منطقه ۳ شهر با ضریب برخورداری مقدار ۱ از کیفیت زندگی بهتری نسبت به دیگر نواحی شهر برخوردار می‌باشد؛ و ناحیه شماره ۱ و ۲، هر کدام با ضریب برخورداری مقدار ۰/۰۰۰ و ۰/۵۵ در سطوح پایین‌تری برخوردار

هستند. همچنین این نکته حائز اهمیت است که منطقه ۳ با توجه به بالاترین سطح کیفیت از لحاظ شاخص‌های مطرح شده، دارای کم‌ترین همبستگی اجتماعی است که در بحث سرمایه اجتماعی و پایداری محله‌ای مشکل‌آفرین است و لازم است در تقویت روابط همسایگی گام‌های مفیدی برداشته شود. نتایج نشان می‌دهد در مناطق ۱ و ۲، محیط فیزیکی در مقایسه با منطقه ۳ دارای ضعف بیشتری است و این موضوع کاملاً در میزان رضایت‌مندی ساکنان بازتاب یافته است؛ بنابراین، در مناطق ۱ و ۲، رسیدگی به محیط فیزیکی با طرح‌هایی مانند سامان‌دهی بافت قدیمی، ارائه تسهیلات به‌منظور نوسازی و بهسازی بافت، ایجاد امنیت از طریق تأمین روشنایی مناسب در محله، تأمین فضای سبز و اماکن تفریحی و توزیع مناسب آن‌ها پیشنهاد می‌شود.

در شاخص‌های اجتماعی در بحث امنیت منطقه ۳ دارای بیش‌ترین رضایت بود و مناطق ۲ و ۱ به ترتیب کم‌ترین رضایت را از تأمین امنیت در سطح محله داشتند. به‌طور کلی رضایت از کیفیت زندگی در بافت جدید (منطقه ۳) نسبت به دو منطقه دیگر که بافت قدیمی و حاشیه‌ای هستند، بیش‌تر است. همچنین در زمینه نحوه توزیع کاربری‌ها خدمات شهری در سطح مناطق شهری سندج و سطح برخورداری ساکنان این مناطق تفاوت چشم‌گیری در سطح بالایی برقرار و نشان از عدم ارتباط منطقی و هماهنگی بین این دو متغیر دارد. شایان ذکر است که ارائه خدمات بیش‌تر مدیریت شهری به منطقه برخورداری از نظر اقتصادی (منطقه ۳) منجر به شکاف بیش‌تر شده است. نتایج نشان داد در فرآیند ارتقای کیفیت زندگی شهروندان متغیرهای گوناگونی ایفای نقش می‌کنند که در این میان نقش مدیریت شهری مهم‌تر خواهد شد؛ زیرا مدیریت شهری با فراهم آوردن امکانات و خدمات مناسب در راستای حل مشکلات موجود می‌تواند محیط و منظر شهری زیبا و دلپذیر را برای ساکنان شهر فراهم آورد.

راهکارها

با توجه به نتایج پژوهش راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

- ✓ ارتقاء، تحول و متعادل‌سازی سطح سرانه‌های کاربری‌های آموزشی، فرهنگی، ورزشی و بهداشتی در سطح شهر؛
- ✓ توجه بیش‌تر نهادهای عمومی و مدیریتی نظیر شهرداری و فرمانداری و سایر دستگاهها به تأمین نیازمندی‌های کالبدی و اجتماعی محلات شهری در راستای ارتقای سطح زندگی ساکنان؛
- ✓ بهبود زمینه‌های تولید و کسب و کار و دسترسی آسان برای اشتغال از طریق ایجاد توسعه سیستم‌های زیر ساختی آن؛
- ✓ تقویت انسجام اجتماعی با توسعه کمی و کیفی فعالیت‌های آموزشی و فرهنگی در تشویق مشارکت آحاد مردم؛
- ✓ توسعه مدیریت یکپارچه شهری با تقویت نقش شورایی محله‌ای و تفویض اختیار به سمن‌ها و سازمان‌های داوطلبانه به‌منظور تقویت حس تعلق به مکان و مشارکت در مسایل محلات شهری.

سپاسگزاری

بدین‌وسیله از زحمات و تلاش بی‌دریغ استاد محترم جناب آقای دکتر علی شمعی که در تدوین این مطالعه بنده را یاری کردند، تشکر و مراتب سپاس قلبی خود را اعلام کرده و موفقیت ایشان را از خداوند متعال خواهانم.

References

- Asaish, H. (2002). Measuring the quality of life in 100 big cities of the world. *Faslnameh Jostarhay Elmy*, 2(8), 94-94. (In Persian)
- Berger-Schmitt, R. (2004). Considering social cohesion in quality of life assessments: Concept and measurement. *Social indicators research*, 58(1), 403-428.
- Biagi, B., Ladu, M. G., & Meleddu, M. (2018). Urban quality of life and capabilities: An experimental study. *Ecological Economics*, 150, 137-152.
- Capolongo, S., Lemaire, N., Oppio, A., Buffoli, M., & Gall, A. R. L. (2016). Action planning for healthy cities: The role of multi-criteria analysis, developed in Italy and France, for assessing health performances in land-use plans and urban development projects. *Epidemiologia e prevenzione*, 40(3-4), 257-264.
- Eckersley, R. (1999). Quality of Life in Australia. *The Australia Institute, discussion paper*, Canberra, Australia.

- Faraji, A., & Azemi A. (2016) Satisfaction measurement of quality of life in informal settlements, Case study: Bojnourd. *Do Fasnameh Pajoheshay Shahr Shenasy Bomy*, 16(8), 89-100. (In Persian)
- Ghadiri, M., Hekmatnia, H., & Saif, E. M. (1400). Analyzing the Quality of Life Indicators in Urban neighborhoods Case Study: Koh-Banan City. *Pajohesh hay Joghrafy & Ensany*, 53(2), 409-426. (In Persian)
- Gholi Mutlaq, M., & Darvishi, F. (1400). Urban Quality of Life Survey by Localizing Eurobarometer Indexes (Case Study: the City of Qazvin). *Pajohesh hay Joghrafy & Ensany*, 53(2), 579-597. (In Persian)
- Haj Yousefi, A. (2006). Quality of life and improvement strategies. *Majaleh Dehati*, 28. (In Persian)
- Hataminejad, H., Yousefi, R., Hashemi, A., & Nowzare, S. (2017). Evaluation and Measurement of Mental Quality Indicators of Urban Quality of Life (Case Study: District 6 of Tehran). *Fasnameh Amayesh shahry & Mantagheey*, 8(29), 107-126. (In Persian)
- Iveson, K. (2011). Social or spatial justice? Marcuse and Soja on the right to the city. *City*, 15(2), 250-259.
- Jajermi, Kazem, Kolte, I. (1385). Measuring the Quality of Life Indices in City According Citizens (Case Study: Gonbad Qabous), *Majaleh Joghrafya & Toseh*, 4(8), 5-18. (In Persian)
- Khadim, H. A., Mansourian, H., & Sattari, M. H. (2009). measuring subjective quality of life in urban areas (case study: noorabad city, lorestan province). *Fasnameh Joghrafya & Motaleat Mohity*, 1(3), 45-60. (In Persian)
- Książek, S., Belof, M., Maleszka, W., Gmur, K., Kukuła, M., Knippschild, R., ... & Al-Alawi, S. (2022). Using Indicators to Evaluate Cultural Heritage and the Quality of Life in Small and Medium-Sized Towns: The Study of 10 Towns from the Polish-German Borderland. *Sustainability*, 14(3), 13-22.
- Kukbi, A. (2004). *Planning in order to improve the quality of urban life in the center of Khorramabad city, master's thesis in the field of urban planning, under the guidance of Dr. Mohammad Reza Pour Jafar, Tehran, Daneshgah Tarbiat Modares.* (In Persian)
- Lambiri, D., Biagi, B., & Royuela, V. (2007). Quality of life in the economic and urban economic literature. *Social Indicators Research*, 84(1), 1-25.
- Lim, L. Y., Yuen, B. K., Low, C., & Low, C. (1999). urban quality of life: Critical issues and options. NUS Press.
- Liu, B. C. (1976). *Quality of life indicators in US metropolitan areas.* Praeger.
- Macfarlane, R. G., Wood, L. P., & Campbell, M. E. (2015). Healthy Toronto by Design: Promoting a healthier built environment. *Canadian Journal of Public Health/Revue canadienne de santé publique*, 106(1), eS5-eS8.
- Majdi, S. M., & Lehzaizadeh, A. A. (2005). relationships between contextual variables, social capital and satisfaction from quality of life: a case study in rural areas of fars province of iran. *Fasnameh Rosta & Toseh*, 9(4), 91-135. (In Persian)
- Mir Fakhredini, S. H., & Abolhasani, S. (2014). *Evaluation of the performance of processes in the field of urban services using TOPSIS and DIMTEL*, the fourth national conference on management and sustainable economy with a strategic approach, Shiraz. (In Persian)
- Mohammadi Chenour Nazmfar, H., & Mohammadi, S. (2017). Evaluation of spatial distribution of quality of life in urban neighborhoods, Case study: District 2 of Ardebil. *Do fasnameh pajoheshhay bomy*, 18(9), 27-40. (In Persian)
- Morsoosi, N., & Lajordi, S. A. (2010). A comparative study of the quality of urban life in Iran, Economic Research Quarterly (sustainable growth and development. *Fasnameh Pajohesh Eghtesady*, 14(2), 95-96. (In Persian)
- Morsoosi, N., Farhoudi, R., & Lajordi, S. A. (2013). The quality of cultural and social life in Iranian cities, two-quarterly journal of urban ecology research, 6(12), 96-97.
- Opricovic, S. (1998). Multicriteria optimization of civil engineering systems. *Faculty of civil engineering, Belgrade*, 2(1), 5-21.
- Opricovic, S., & Tzeng, G. H. (2004). Compromise solution by MCDM methods: A comparative analysis of VIKOR and TOPSIS. *European journal of operational research*, 156(2), 445-455.
- Organization of Municipalities. (2002). *Per capita use of urban services, theoretical studies and global experiences*, Entesharat SazmanShahrdaryha, Jeld 1, Tehran. (In Persian)
- Rizwani, M., & Mansourian, H. (2007). Measuring the quality of life and examining concepts, indicators and models and presenting a proposed model for rural areas, Village and Development. *Fasnameh Rosta & Toseh*, 11(3), 1-26. (In Persian)

- Sapena, M., Wurm, M., Taubenböck, H., Tuia, D., & Ruiz, L. A. (2021). Estimating quality of life dimensions from urban spatial pattern metrics. *Computers, Environment and Urban Systems*, 85, 101549.
- Shamai, A., & Fakhrpour, M. A. (2015). Spatial Analysis of Environmental Quality of Urban Deteriorated Areas (Case Study: District 11 of Tehran Municipality). *Nashreh Motaleat Navahy Shahry Daneshgah Shahid Bahonar Kerman*, 6(1), 85-102. (In Persian)
- Shamai, A., Hosseini Siahgoli, M., & Heydarinia, S. (2016) Survey the indicators of the quality of life in the town of Harsin. *Joghrafya & Motaleat Mohity*, 6(23), 75-88. (In Persian)
- Shatrian, M., Heydari Sureshjani, R., & Falahati, F. (2019). Evaluation of quality of life indexes with approach healthy city (Case study: worn tissue of Kashan city). *Majaleh Joghrafyah Ejtemae Shahry*, 7(1), 65-80. (In Persian)
- Smith, D. M. (2002). Quality of life: social welfare and social justice, translated by Hatami Nezaad and Ardabili. *Nashreh Etleat Syasie-Eghtesady*, 17(5-6), 86-185. (In Persian)
- Tara, Z., Kingsley, M., Jason, T., & Macfarlane, R. (2015). Green city: Why nature matters to health: an evidence review.
- Vazifehdoost, H., & Mehdi, A. (2009). Assessing The Importance of Quality of Urban Life Indicators in Tehran; from perspective of managers and specialists in urban management. *Quarterly Journal of Urban Management Studies*, 1(3), 9-26.

آسایش، حسین (۱۳۸۰). سنجش کیفیت زندگی در یک‌صد شهر بزرگ جهان. *فصلنامه جستارهای شهرسازی*، ۲(۸)، ۹۴-۹۴. اسمیت، دیوید. ام (۱۳۸۱). کیفیت زندگی: رفاه اجتماعی و عدالت اجتماعی، ترجمه حاتمی‌نژاد و اردبیلی. *نشریه اطلاعات سیاسی-اقتصادی*، ۱۷(۵-۶)، ۱۸۶-۱۸۵.

بحرینی، سیدحسین؛ طیبیان، منوچهر؛ مدل ارزیابی کیفیت محیط زیست شهری (۱۳۷۷). *نشریه محیط‌شناسی*، ۲۴(۲۱-۲۲)، ۴۱-۵۶. بیگدلی، الهه (۱۳۸۵). *توسعه پایدار در شهرهای جدید، مجموعه مقالات طرح‌های توسعه شهری، اقتصاد، مدیریت، حمل و نقل و ترافیک در شهرهای جدید*، کتاب سوم.

پورطاهری، مهدی؛ رکن الدین افتخاری، عبدالرضا؛ فتاحی، احدا... (۱۳۹۰)، ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان خاوه شمالی، استان لرستان)، *نشریه پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۴۳(۷۶)، ۱۳-۳۱. جاجرمی، کاظم و کلتی، ابراهیم (۱۳۸۵). سنجش وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی در ازنظر شهروندان. *مطالعه موردی (گنبد قابوس)*، *مجله جغرافیا و توسعه*، ۴(۸)، ۱۸-۵.

حاتمی‌نژاد، حسین؛ یوسفی، رشید؛ هاشمی، اصغر و نوزارع، سمیه (۱۳۹۷). ارزیابی و سنجش شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی شهری (موردشناسی: منطقه ۶ شهر تهران). *فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای*، ۸(۲۹)، ۱۰۷-۱۲۶.

حاج یوسفی، علی (۱۳۸۵). کیفیت زندگی و راهبردهای اصلاحی، *نشریه دهاتی*، ۲۸. خادم‌الحسینی، احمد؛ منصوریان، حسین و ستاری، محمدحسین (۱۳۸۹). سنجش کیفیت ذهنی زندگی در نواحی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد استان لرستان)، *فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی*، ۱(۳)، ۴۵-۶۰.

رضوانی، محمدرضا؛ متکان، علی اکبر؛ منصوریان، حسین؛ ستاری محمدحسین (۱۳۸۸). توسعه و سنجش کیفیت زندگی شهری مطالعه موردی: شهر نورآباد استان لرستان. *نشریه مطالعات و پژوهش‌های شهری منطقه‌ای*، ۲(۱)، ۸۷-۱۱۰.

سازمان شهرداری‌ها (۱۳۸۱). *سرانه کاربری خدمات شهری، مطالعات نظری و تجارب جهانی*. تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها. شاطریان، محسن؛ حیدری سورشجانی، رسول و فلاحتی، فرشاد (۱۳۹۹). ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی شهری با رویکرد شهر سالم (مطالعه موردی: بافت‌های فرسوده شهر کاشان). *مجله جغرافیای اجتماعی شهری*، ۱(۷)، ۶۵-۸۰.

شماعی، علی و فخری پورمحمدی، افسانه (۱۳۹۵). تحلیل فضایی کیفیت محیطی بافته‌ای فرسوده شهری مطالعه موردی، منطقه ۱۱ شهرداری تهران. *نشریه مطالعات نواحی شهری دانشگاه شهید باهنر کرمان*، ۶(۱)، ۸۵-۱۰۲.

شماعی، علی؛ حسینی سیاه‌گلی، مهناز و حیدری نیا، سعید (۱۳۹۶). ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر هرسین. *جغرافیا و مطالعات محیطی*، ۶(۲۳)، ۷۵-۸۸.

فتحعلیان، معصومه؛ پرتوی، پروین (۱۳۹۰). مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی در بافت‌های خودرو و برنامه‌ریزی شده اسلامشهر (مورد پژوهی قائمیه و واوان). *نشریه مطالعات تطبیقی هنر*، ۱(۱)، ۹۱-۱۰۸.

- فرجی، امین و عظیمی، آزاده (۱۳۹۶). سنجش رضایتمندی از کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی، مطالعه موردی: شهر بجنورد. دو فصلنامه پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۱۶(۸)، ۸۹-۱۰۰.
- قدیری، محمود؛ حکمت‌نیا، حسن و سیف‌الهی، مریم (۱۴۰۰). تحلیل شاخص‌های کیفیت زندگی در محلات شهری (مطالعه موردی: شهر کوهبنان). پژوهش‌های جغرافیایی انسانی (پژوهش‌های جغرافیایی)، ۵۳(۲)، ۴۰۹-۴۲۶.
- قلی‌مطلق، مجید و درویشی، فرهاد (۱۴۰۰). سنجش کیفیت زندگی شهری با الگوبرداری از شاخص‌های بارومتر اروپایی (مطالعه موردی: شهر قزوین). پژوهش‌های جغرافیایی انسانی (پژوهش‌های جغرافیایی)، ۵۳(۲)، ۵۷۹-۵۹۷.
- کوکبی، افشین (۱۳۸۴). برنامه‌ریزی به‌منظور ارتقای کیفیت زندگی شهری در مرکز شهر خرم‌آباد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته شهرسازی، به راهنمایی، محمدرضا پورجعفر، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- ماجدی، سید مسعود و لهسایی‌زاده، عبدالعلی (۱۳۸۵). بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی، مطالعه موردی در روستاهای فارس. فصلنامه روستا و توسعه، ۹(۴)، ۹۱-۱۳۵.
- محمدی، چنور؛ نظم‌فر، حسین و محمدی، سعدی (۱۳۹۷). ارزیابی توزیع فضایی کیفیت زندگی در محلات شهری، مطالعه موردی: منطقه ۲ شهر اردبیل. فصلنامه پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۱۸(۹)، ۲۷-۴۰.
- مرصوصی، نفیسه و لاجوردی، سید علیرضا (۱۳۹۰). مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی شهری در ایران. فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)، ۴(۲)، ۹۵-۹۶.
- مرصوصی، نفیسه؛ فرهودی، رحمت‌الله و لاجوردی، سید علیرضا (۱۳۹۳). کیفیت زندگی فرهنگی و اجتماعی در شهرهای ایران. دو فصلنامه پژوهش بوم‌شناسی شهری، ۶(۱۲)، ۹۶-۹۷.
- میرفخرالدینی، سید حیدر و ابوالحسنی، سمانه (۱۳۹۴). ارزیابی عملکرد فرآیندهای حوزه خدمات شهری با استفاده از تاپسیس و دیمتل، چهارمین کنفرانس ملی مدیریت و اقتصاد پایدار با رویکرد استراتژیک، شیراز.
- وظیفه‌دوست، حسین و امینی، مهدی (۱۳۸۸). بررسی میزان اهمیت شاخص‌های کیفیت زندگی شهری تهران؛ از دیدگاه مدیران و متخصصان مدیریت شهری. نشریه مطالعات مدیریت شهری، ۱(۳)، ۹-۲۶.

Copyrights

© 2022 by the authors. Licensee PNU, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>)

